Dr. Mijo Milas je u listu Imotska krajina sačinio zanimljiv povijesni osvrt o našem zavičaju, opisujući uhićenje najpoznatijeg hajduka Andrijice Šimića, kao i zanimljivosti o kuli Asan-age Arapovića, knjiške i povijesne osobe iz Asanaginice, u svijetu najpoznatije i najprevodenije hrvatske narodne balade, a koja se po ravnanjem viničkog župnika don Ilije Drmića danas preuređuje i priprema za prostor u kojem će biti budući zavičajni muzej. U svom putopisu dr. Milas opisao je i niz drugih zanimljivosti iz prošlosti našeg zavičaja, posebno za vrijeme turske vladavine, koje svakako preporučamo pročitati.

Putopis u povijest dr. Mije Milasa

Objavljeno u listu Imotska krajina, 19. Listopada 2009.

Odavno sam namjeravao posjetiti Vinicu, hercegovačko selo odmah uz granicu, koje je telefonskim i drugim vezama povezano s Aržanom. Ovog ljeta konačno uhvatih malo vremena i s Mladenom Vukovićom posjetih sela Aržano i Vinicu, želeći obići mjesta gdje je uhićen hajduk Andrija Šimić i ubijen hajduk Jovo Kadijević.

Već sam prije nekoliko godina dobio foto-snimku zaseoka Knezovića (Dudića) i kuću gdje je Šimić spavao te večeri kad su ga panduri (seoska straža) na spavanju svezali. Kadijević je spavao u pojati i kad je čuo buku, sanjiv je počeo bježati. Trčao je oko kilometar pred pandurima koji su ga progonili, pogođen hicima iz puške pao je mrtav. To se zbilo 5. studenoga 1866. (Peričić, S.: Sječa stabala, SI. Dalmacija, IVL, 13452, 1988.). Ubijen je kod Dudića lokve, a pokopan kod vrtla Ivana Bilobrka, oko 100 m prije zaseoka Ćalušići.
Grob se nalazi pokraj okuke, desetak metara od puta. Ovo područje pripada lokalitetu Pasič. Grob je zarastao u drveće i danas se ne raspoznaje. Vidljive su samo dvije-tri nakupine većeg kamenja. Ognjenica gdje je spavao Šimić u zaseoku Knezovići i danas postoji te je temeljito obnovljena. Ovaj dio prostora, uključivši i zaseok Knezovići, nalazi se na BiH teritoriju uz granicu s Hrvatskom. Izdaju Šimića i drugih hajduka u Knezovića (Dudića) opisao je književnik Jure Pavičić u drami ,,Sinovi Krša" (Nova Hrvatska, G. IV, br. 140, Zagreb, 1944), koja je nagrađena 1935. od Matice hrvatskih kazališnih dragovoljaca.

Iz Aržana smo krenuli put Vinice usput vidjeti i kulu Asan-age Arapovića, knjiške i povijesne osobe iz Asanaginice, u svijetu najpoznatije i najprevodenije hrvatske narodne balade. Ovdje u Vinici je hajduk Andrijica Šimić davao krave i konje seljacima te novac za kupnju zemlje od Turaka i gradnju kuća. Usmena predaja to i danas pamti. Svratili smo se kod mjesnog svećenika prof. Ilije Drmića, koji nam je ispričao pojedinosti vezane za staru kulu uz novu župnu

kuću. On je naziva turskom stražarnicom, a gradili su je Hrvati 1750. pod turskom vlašću. Čoškovi (kutovi) su od klesanog kamena, prema predaji od razrušenih crkava, dok je drugi dio zida od običnog kamena. Fra Bono Kvesić, prvi župnik Vinice, kulu je 1882. dobio od Austrije na korištenje za župski dvor. Preuređena je za stanovanje i u njoj je sve do 1985. stanovao župnik. Godine 1940. Kula je ponovno obnovljena, a uz nju je dozidana dvorana za vjeronauk. Sadašnji svećenik je dao otući malter, koji je bio nabacan s vanjske i unutarnje strane zidova, te je promijenio krov, namjeravajući u utvrdi osnovati zavičajni muzej.
Kula se sastoji od prizemlja u kojem je još i danas sačuvana tamica, prvog i drugog kata te potkrovlja. Dužina kule je 8,82 metra, širina 6,18 metara, a debljina zida je čak 80 cm. Grede na podovima su hrastove, veoma stare, grubo tesane, ali dobro očuvane. Drže drveni pod koji je novijeg datuma. Vjerojatno su iz vremena Turaka. Nove grede se nalaze na stropu drugog kata. Na kuli su četvrtasti prozori, ali nakon skidanja žbuke s unutarnje strane zida su se ugledali zazidani prozori sa svodovima (u obliku luka) i puškarnice. Ispred kule se nalazi stara cisterna ,,čatrnja" iz turskih vremena s vodom kišnicom.
Ova kula se prvi put spominje u vrijeme Kandijskog rata (1645-1699). Ustanici su pod vodstvom fra Petra Kumbata 1648 upali u Imotsku krajinu i tom prilikom je njegov harambaša Manenica opljačkao Orapove dvore u Vinici (F. Grabovac, Cvit razgovora naroda i jezika Iliričkog aliti Arvackoga, Stari pisci hrvatski, knj. 30, Zagreb, 1951.). Godine 1664. u sedmom mjesecu, u planini Zavelimu u blizini Vinice, bude ranjen harambaša Parać od Turaka Harapovića (Makarski ljetopisi 17. i 18. stoljeća, Split, 1993.). U ožujku mjesecu godine 1669. pogiba Hasan-aga Arapović pod kulom Poletnicom kod Zadvarja, a u kolovozu iste godine ustanici pljačkaju dvore ,,dizdara od Zadvarja" (Makarski ljetopisi, 17. i 18. stoljeća, Split, 1993.). Ni prvi put 1648., a niti 1669. kula Hasan-age Arapovića nije bila nastanjena. Čemu je ona služila? Samo za privremeni boravak. prilikom dogovora s kmetovima u svezi najma zemlje, ili i za stanovanje!?
Sada je takvog izgleda, čvrstoće i položaja da je mogla služiti za stanovanje i iz nje se moglo uspješno braniti u slučaju napada. Pošto je lako osvojena i opljačkana oba puta, zaključio sam da nije branjena (što se u povijesnim zapisima i ne spominje), niti je u njoj netko bio prilikom upada ustanika. Možda je bila u to ratno vrijeme slabije utvrđena pa je iseljena, a kasnije dograđivana i učvršćivana!?

Zanimao me je i zaselak Vlajčići, na padinama planine Zavelima. Prema sačuvanoj predaji iz Hercegovine su došla dva brata Vlajčića u Imotski. Bilo je malo zemlje za obojicu, pa se dogovore da jedan od njih krene dalje. Otišao jedan od braće, našao vodu u Zavelimu i tu se nastanio s obitelji. Posjetio ga hajduk Roša (Ivan Bušić) i naredio mu da prijeđu na katoličku vjeru, inače ce ih sve pobiti. To oni naprave. O ovome znaju Vlajčići iz Imotskoga. Prije Drugog svjetskog rata, kada bi bili srijedom na pazaru u Imotskom, a padala bi velika kiša ili bi zakasnili, Vlajčići iz Vinice bi prenoćili u Imotskom kod svojih prezimenjaka. Sada se lijepo vidi taj zaselak, ali nema u njemu stanovnika, osim jedne starije ženske i muškarca. Poneki dođu vikendom iz Splita, gdje su zaposleni, ali se nitko od njih stalno se ne vraća. Vinica kao i ostala hrvatska sela je nenapučena i iseljena.
U mojoj studiji o Roši harambaši (šest pisama turskih vlasti iz Bosne upućenih mletačkim vlastima o hajduku Ivanu Bušiću Roši..., Imotski zbornik, 2, MH, Imotski, 1994.) spominjem ime hajduka Augustina Stipovića iz Studenaca, koji je bio u Rošinoj družini. On je ubio nekog Muharema Spahiju. U žestokom okršaju u mjestu Jošenica (blizu Tomislavgrada 7 km) on pogiba, a njegovu glavu šalju ,,plemenitom divanu". Mjesni svećenik prof. Ilija Drmić mi je dao

preslik dva lista papira iz Župnog ljetopisa župe Vinica. U njima pored ostalog piše da je 1997. Zvonimir Bilić objavio članak u studenačkom župnom listu o grobu Jage Stipovića iz Studenaca, koji se nalazi u zaseoku Subašići u Vinici s desne strane ceste, u gustišu. Desetak metara od groba leži kamen poput stećka koji je bio na grobu, s uklesanim križem. Tko ga je odmakao i zašto!? Nakon čitanja mog ranije navedenog članka o Roši, prof. Drmić je zaključio da je to grob Augustina (Jage) Stipovića. Točan datum njegove smrti se ne zna, ali se zna da je bio član Rošine hajdučke družine, pa je ubijen otprilike oko 1770-1780. Bilo bi pohvalno da mu se grob uredi i odgurnuti kamen vrati na staro mjesto. Jago je dio naše teške hrvatske povijesti pa je to najmanje što zaslužuje. Od svih mnogobrojnih Rošinih hajduka, koji su bili strah i trepet turskoj vlasti u susjednoj Bosni i Hercegovini, jedino se za Stipovića grob zna i to zahvaljujući narodnoj predaji. Ne znamo ni za Rošin grob. On se nalazi u nekoj gomili u selu Radežu iznad Neuma u Hercegovini. Tamo je Roša ubijen 1783., a glava mu odsječena i nošena po većim mjestima Hercegovine da bi se vidjelo da je mrtav, a Turci su davali ,,muštuluk" .
Naš narod nije mirovao ni kad su se dizali ustanci u Bosni i Hercegovini za vrijeme turske vlasti. Tako su se Viničani, njih tristotinjak, godine 1875. digli protiv Turaka. Uz podršku fra Ive Bagarića iz Duvna, livanjskog fratra Stjepana Krešića i okolnih svećenika te stanovnika Aržana, Studenaca, Prološca, Voštana i Imotskoga, oslobodili su taj prostor. O tome se nažalost malo zna, iako je znano da je hajduk Andrijica Šimić bio preteča ustanka u Bosni i Hercegovini 1875. Zahvalimo prof. Drmiću na toj informaciji.
Vinica je ranije bila povezana s Imotskom krajinom, iako mi o tome slabo znamo jer se o tome malo piše. Recimo da je u Makarskoj izdan dekret 1808. da župnik Prološca Josip Dragojević može vršiti pastorizaciju u Turskoj, u selu Vinica (HAZD, Spisi Kraljevske delegacije Makarske, kut. 17., br. 1372., 1808. Prema: Viktor Vito Grabovac, Proložac kroz vjekove, MH Imotski, DAZ, Proložac, 2009.). Svećenik fra Andrija Dorotić je agitirao u korist Austrije 1809. u Prološcu za vrijeme francuske vlasti u Dalmaciji, ali valjda kad je osjetio da mu prijeti opasnost, sklanja se u Vinicu (Ante Ujević, Imotska krajina, Imotski 1991.). Ima, dakle, dosta toga što nas povezuje, što nam je zajedničko iz prošlosti i sadašnjosti, ali se sve zanemaruje i zaboravlja.

dr. Mijo Milas

- Više o Andrijici Šimiću možete pročitati ovdje .